

İslam Meşşâi okulunun en büyük sistemci filozofu ve Ortaçağ tıbbının önde gelen temsilcisi Ebû Alî el-Hüseyin b. Abdillâh b. Alî b. Sînâ yaklaşık 370 (980-81) yılında Buhara yakınındaki Afşana köyünde doğmuştur. Aslen Belhli olup Sâ mânî Hükümdarı Nûh b. Mansûr döneminde Buhara'ya yerleşen babası Abdullah, İsmâîlî görüşleri benimsemiştir. Babasından dolayı bazı kaynaklarda İbn Sînâ'nın da İsmâîlî görüşleri benimsediği söylene de bu iddialarda bir haklılık payı bulunmamaktadır. Bununla birlikte babasının İsmâîlî daîlerle evinde felsefe, geometri ve Hint matematiği ile ilgili yaptığı tartışmalar İbn Sînâ'nın erken yaşta felsefe ile tanışmasını sağlamıştır.

İbn Sînâ küçük yaştan itibaren Kur'an'ı ezberlemiş, dil, edebiyat, akaid ve fıkıh eğitimi görmüştür. Aldığı eğitimlerle dinî ilimler alanında iyi bir düzeye ulaşan İbn Sînâ, babasından da geometri, aritmetik ve felsefe ile ilgili ilk bilgilerini almış ve Mahmâd el-Messâh'tan Hint aritmetiği okumuştur. Daha sonra Ebû Abdullah en-Nâtîlî'den Porphyrius'un İsbâgücüsünü okumuştur. Bunun yanında mantıkla ilgili kendi okumalarını ve incelemelerini yapmaya başlamıştır. Öklid'in Elementler'inin ve Batlamyus'un el-Mecistî'sinin bir kısmını hocası ile kalan kısımları da kendisi okuyan İbn Sînâ astronomide oldukça ileri bir seviyeye ulaşmıştır. Fizik, metafizik ve felsefenin diğer konularında okumalar yaparak felsefe alanında iyi bir donanım elde etmiştir. Daha sonra tıp ilmine yönelen İbn Sînâ daha 16 yaşında iken eczacılık ve tıp alanında birçok tabibin tıp otoritesi saydığı bir düzeye ulaşmıştır. Sâ mânî hükümdarı Nûh b. Mansûr'un (365-387/976-997) yakalandığı ağır hastalığı tedavi eden İbn Sînâ on sekiz yaşında saray hekimliğine getirilmiştir. Bu sayede sarayın zengin kütüphanesine girme imkânını elde ederek birçok tabip ve düşünürün eserini okuma ve inceleme fırsatı bulmuştur.

Babasının ölümünden sonra Buhara'yı terkeden İbn Sînâ, Hârizm'in Gürgeç (Ürgenç) kasabasına gitmiştir. Burada Bîrûnî, Ebû Sehl el-Mesîhî, İbnü'l-Hammâr ve İbn İrâk gibi âlimlerle tanışmıştır. Bazı siyasi sebeplerle buradan da ayrılan İbn Sînâ, çeşitli yerlere seyahat ettikten sonra Cürçân'a gitmiştir. Burada öğrencisi olan ve biyografisini kaleme alan Ebû Ubeyd el-Cûcânî ile tanışmıştır. Cürçân'da iki yıl kaldıktan sonra Rey'e, Kazvin'e oradan da Hemedan'a gitmiştir. Burada Büveyhî hükümdarı Şemsüddevl'e'yi yakalandığı kulunç (kolik) hastalığından tedavi etmiş ve hükümdarın teklif ettiği vezirlik görevini kabul etmiştir. Şemsüddevl'e'nin ölümünün ardından oğlu Semâüddevl'e'den gelen vezirlik teklifini reddetmiş ve bundan sonra bir takım siyasi problemler yaşamıştır. Muhtemelen 415/1024 tarihinde İsfahan'a gitmek için Hemedan'dan ayrılmıştır. İsfahan'da Alâüddevl'e tarafından vezirlik görevine getirilen İbn Sînâ, buranın Gazneliler tarafından alınmasına kadar sakin bir hayat sürmüştür. Ancak şehrin alınmasında evi ve kütüphanesi yağmalanan İbn Sînâ büyük bir sarsıntı geçirmiş sonrasında da sağlığı bozulmuştur. Alâüddevl'e ile Hemedan seferine çıktığında yolda hastalığı tekrar nüksetmiş ve Hemedan'da 428/1037 yılında vefat etmiştir. (Alper, 1999: 319-321; Alper,2008: 14-21).

Eserleri

İbn Sînâ, Müslüman filozoflar arasında çok sayıda kitap ve risâle kaleme almış isimlerden birisidir. Pek çok alanla ilgili eser yazan İbn Sînâ'nın mantık, tabîyyât (doğa bilimleri), ri'yâziyyât (matematik bilimleri) ve ilâhiyyât (metafizik) alanlarında yazdığı eserler oldukça kapsamlı ve akıcı bir üslupla kaleme alınmıştır. Ele aldığı tüm meseleleri dikkatli ve ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaya çalışan İbn Sînâ'nın birçok eseri Ortaçağ'da Latince ve İbranice'ye çevrilmiştir. Sayıları hakkında farklı rivayetlerin bulunduğu İbn Sînâ'nın eserlerinden bazıları şunlardır:

- Eş-Şifâ
- En-Necât
- El-İşârât ve't-Tenbîhât
- Dânişnâme-i 'Ala'î
- El-Mebde' ve'l-Me'âd
- 'Uyûnü'l-Hikme
- Et-Ta'lîkat
- El-Mübâhasât
- Hay b. Yakzân
- El-Hikmetü'l-Meşrikiyye
- Ahvâlü'n-Nefs
- El-Kanûn fi't-Tıb

Felsefesi

Kindî ile başlayan İslam felsefesi, Fârâbî ile terminoloji, metod ve problemleri açısından sistemleştirilmiş İbn Sînâ ile de bütün bu birikim yeniden işlenerek büyük bir külliyât haline getirilmiştir. İslam felsefesinin zirveye ulaştığı isim olan İbn Sînâ, "Eş-Şeyhü'r-Reîs (Büyük Üstad)" ünvanıyla anılmaktadır. Felsefî problemleri ayrıntılı bir şekilde ele alarak oluşturduğu sistem yüzyıllar boyunca İslam felsefesine hâkim olmuştur. Bu hâkimiyet onun felsefesinin mükemmelliğinden ve orijinalliğinden kaynaklanmaktadır. Eserlerinde bir konuyu ele alırken konuyla ilgili daha önceden ortaya konulmuş görüşlere yer verip, bunları eleştirel bir değerlendirmeye tâbi tuttukten sonra o konu hakkındaki kendi görüşlerine yer vermiştir. Bu sistem oluşturulurken hem Antik Yunan mirası eleştirel bir şekilde incelenmiş hem de ortaya konulan felsefe İslam vahyi ile uyumlu olarak ifade edilmiştir. İbn Sînâ felsefesi, felsefe geleneğinin yanında kelim geleneğini de kuşatan bir felsefe olduğundan kendisinden sonra kelim ilmi, İbn Sînâ metafiziği ile İslam öğretisinin mezcedildiği bir felsefileşmiş kelim geleneğine dönüşmüştür.

İbn Sînâ'nın felsefesinde önemli noktalardan birisini kavramlar oluşturur. Kavramları itinalı bir şekilde tahlil eden İbn Sînâ bu kavramların tanımlarını yapar ve onlar arasındaki farklılıkları ortaya koyar. Bu yöntem onun felsefesinde ortaya koyduğu delillere fevkalade bir üstünlük ve incelik katar. İbn Sînâ'nın eserlerinde kullandığı dil, Fârâbî'nin eserlerinde kullandığı dil kadar ağıdalı olmayan teknik bir dildir. Aynı şekilde Fârâbî'nin eserlerindeki kapalı anlatım, İbn Sînâ'nın eserlerinde açık ve akıcı ve ayrıntılara yer veren bir üsluba dönüşür. (Alper, 2008: 45-47; Bircan, 2008: 155-157)

İbn Sînâ, psikolojisinde insanı ruh ve bedenden oluşan düalist bir yapı içerisinde değerlendirir. İnsanda en değerli cüz olarak kabul ettiği nefsi, bitkisel, hayvanî ve insanî olmak üzere üç gruba ayırır. İnsanın hem teorik hem de pratik gelişmesinde, tahayyül, tevekkül, hatırlama, vehim gibi idrâk güçleri ile hareket gücüne önemli bir yer verir. Nefs-i nâtika dediği insanî nefiste yer alan ve insanı diğer canlılardan ayıran iki önemli güç vardır ki

bunlar; eyleme ve bilme güçleridir. Bilgi teorisinde insan için fiziksel veya metafiziksel her türlü bilgiyi mümkün gören İbn Sînâ için bilgi, öznenin, nesnenin sûretini maddesinden soyutlamasıdır. Bu soyutlanma işlemi bilginin, dış beş duyu ve ortak duyu, hayalî idrak, vehmî idrak ve son olarak aklî idrak sürecinden geçmesiyle dört aşamalı olarak gerçekleşir. Gerçek anlamda bilgi, tam soyutlanmanın gerçekleştiği aklî idrak sonucunda elde edilir. Bu da kişinin faal akıl ile ittisalini gerektirdiğinden bilgi bu aşamada metafiziksel bir boyut kazanır. Bunun gerçekleşmesi için de aklın heyûlâni akıl, bilmeleke akıl, bilfiil akıl aşamalarından geçip müstefâd akıl aşamasına ulaşması gerekmektedir. İbn Sînâ'nın metafiziğinin temelinde yer alan kavram "varlık"tır. Varlığı, Fârâbî'de olduğu gibi zorunlu mümkün ve mümteni olarak üç kısma ayıran İbn Sînâ, Tanrı'yı Zorunlu, O'nun dışındaki varlıkları da mümkün olarak tanımlar. Tanrı var olmak için kendisinden başka bir sebebe ihtiyaç duymazken O'nun dışındaki varlıklar var olmak ve varlıklarını idame ettirmek için bir sebebe ihtiyaç duyar. Bu sebep de Tanrı'dır. İbn Sînâ, Her şeyin İlk Sebeb'i olan Tanrı'dan diğer varlıkların meydana gelmesini, yani Tanrı'nın eşyayı yaratmasını sudûr nazariyesi ile açıklar.

İbn Sînâ'nın felsefesine bütün olarak bakıldığında bu felsefe, farklı kaynaklardan alınan görüşlerin bir araya getirilmesinden oluşan bir felsefe değildir. Kendi içerisinde tutarlı, bütüncül, sistematik olarak oluşturulmuş müstakil bir felsefedir. Bu felsefe içerisinde İbn Sînâ'nın nübüvvet, ahiret, İslam Hukuku ve ibadetler gibi konulara yer vermesi de bu bütünlüğü sağlayan bir anlayışın sonucudur. (Alper, 2012: 186,189-202)